

Особливості управління вищим навчальним закладом в умовах інформаційного суспільства

Інформатизація суспільства спричинює істотні якісні зміни в методології сучасної освіти: знання стають основою для реалізації потреб освіти і одним з найважливіших виробничих чинників. В інформаційному суспільстві економіка країни зазнає змін і трансформується в економіку, засновану на інформаційних технологіях і знаннях, системах штучного інтелекту. Ці тенденції в суспільстві вимагають нових видів освіти, системи постійного вдосконалення знань, умінь і навичок.

Трансформація освіти в умовах інформаційного суспільства, що формується, перебуває у центрі уваги багатьох вітчизняних і закордонних дослідників, зокрема Т.В.Агамова, В.П.Андрущенко, П.Р.Атутова, І.Д.Беха, В.П.Беха, В.Г.Кременя, О.С.Падалки, Е.Д.Погорського, А.М.Митрофанова та багатьох інших. Однак особливості управління загальноосвітніми та вищими навчальними закладами з позицій інформатизації соціуму все ж ще не стали об'єктом глибоких наукових розвідок, тому важливим є з'ясування основних аспектів управління вищим навчальним закладом в умовах інформатизації суспільства.

Проблема підвищення якості освіти знаходиться в центрі уваги НАПН України. Її президент В.Г.Кремень окреслив основні аспекти модернізації освіти в умовах інформаційного суспільства: формування нових якостей особистості, удосконалення змісту навчання, переорієнтація навчального процесу з тим, щоб набуті молодими людьми знання служили їхньому професійному, громадському, власне суспільному становленню в цілому; заміна авторитарної педагогіки на педагогіку толерантності, комп'ютеризація та інформатизація освіти з метою переведення освітніх технологій на сучасний рівень [6, с. 12].

Виникнення та розвиток сучасних теорій управління (із 50-х років до сьогодні), зокрема теорії систем, кібернетики, економіко-кібернетичних методів аналізу й обґрунтування управлінських рішень, комп'ютеризації управлінського процесу сприяє баченню керівником загальноосвітнього чи вищого навчального закладу єдності та взаємозв'язків складових освітньої системи, від кожної із яких залежить ефективність функціонування закладу освіти. Разом з тим навчальний заклад є відкритою системою, тісно пов'язаною із зовнішнім середовищем, що суттєво впливає на підвищення його соціальної ролі.

Про перспективу науково-технічного прогресу, ефективного використання людиною інформаційно-комунікаційних технологій висловився на сторінках книги «Раздумья о будущем» психолог, академік В.П.Зінченко. Він застерігає, що розвиток техніки – не самоціль, а засіб розвитку людства, «...тим більше, що сучасне суспільство все більше і більше виробляє та експлуатує знання, а не просто переробляє енергію і первинний матеріал» [9, с. 107]. У США та Японії все частіше говорять про інтелектуальний потенціал як капітал, що має не менше значення, ніж виробництво енергії та матеріальних благ. Тому слід розглядати розвиток науки, техніки й культури суспільства у взаємозв'язках та взаємовпливах в цілому. При цьому слід перш за все назвати гуманітарні проблеми, пов'язані з розвитком техніки та технологій, оновленням і удосконаленням предметного змісту, знаряддя, умов і процесів праці, підвищення привабливості та задоволення людини працею. У цьому закладено величезні резерви підвищення продуктивності праці та поліпшення якості продукції. Виявленням цих резервів займається ергономіка. Ергономічне забезпечення створення і експлуатації техніки, обладнання сприяє підвищенню ефективності їх функціонування на 20%, скорочує час на підготовку спеціаліста на 20-30%, зменшує кількість аварій і катастроф на виробництві та транспорті у 2-3 рази. За словами давньогрецького філософа Протагора, «людина – міра всіх речей». Дійсно, людина має бути професіоналом, творчо володіти своїм предметом, в неї має бути сформований науковий світогляд, цілісне бачення світу. Лише за таких умов вона стає людиною культурною, і велику роль у формуванні культурної людини майбутнього покликана відігравати вища школа. Проблеми гуманітаризації технічної освіти тісно пов'язані безпосередньо з процесом інтеграції суспільних, природничих і технічних наук [8, с. 109]. Тільки знання основ науки, її історії, поняття про науку як цілісного організму можуть зробити людину «універсальним вершителем долі». Резюме автора таке: «Оволодіти фундаментальними знаннями про людину і її діяльність. Вийти за межі вузькотехнічного розуміння трудового процесу, увійти у сферу психології, свідомості та особистості індивіда, в сферу мотивів, відношень, інтересів, емоцій, установок» [9, с. 111].

Раздуми про будь-які аспекти людського життя у майбутньому безпосередньо торкаються педагогів, які формують його будівників. Тому цілком логічно вчені пов'язують його з інформаційною революцією, зумовленою широким використанням в найрізноманітніших галузях діяльності людей електронно-обчислюваних машин. У дискусії з цього приводу брав участь

математик, академік М.М.Мойсеєв. На його думку, впровадження комп'ютерної техніки в життя людини ставить перед нею певні вимоги, зокрема до вміння точно формулювати думки [9, с. 73]. Це, природно, впливає на характер людини в цілому. Наявність ЕОМ звільнює мозок людини від рутинної роботи щодо пошуку та опрацювання всеможливих відомостей і даних, що в багато разів примножує її творчі можливості. Водночас поряд з терміном «персональний комп'ютер» все частіше використовується слово «телематика» – об'єднання ЕОМ, телебачення та всіляких засобів передавання різного роду повідомлень. «Основне завдання телематики – масове розповсюдження всеможливих відомостей, забезпечення доступності знань чи, якщо хочете, їх демократизація для всіх землян. Телематика є потужним засобом ліквідації розриву у знаннях, технологіях, вона служить незамінним засобом вироблення загальних поглядів людей з різних країн і з різних континентів на той чи інший предмет, що так необхідно людям в епоху глобальних проблем» [1, с. 74]. Високі темпи розвитку виробництва, науки, суспільного життя породили такий потік найрізноманітніших повідомлень, що їх осмислення і опрацювання перевершує біологічні можливості людини. Людина просто фізично не спроможна простежити в ньому незмірні та заплутані зв'язки, щоб за необхідності правильно оцінити ситуацію і ухвалити правильне рішення. Використання машини у багато разів примножує її можливості аналізувати потоки повідомлень, передбачати результати своїх дій, порівнювати різні варіанти і вибирати ті з них, які найкращим чином відповідають поставленій меті [9, с. 84].

Таким чином, розкриття прогнозів розвитку окремих наук видатними ученими у різних галузях соціального життя спрямовує педагогічні колективи загальноосвітніх навчальних закладів на соціалізацію змісту, принципів і технологій навчання з орієнтацією на досягнення сучасних наук, формування в учнів умінь і навичок щодо їх використання у навчальній та практичній діяльності.

П.Р.Атутов наголошує, що технологічна культура є четвертою ступінню універсальної культури (після міфологічної, космологічної та антропологічної), тобто це культура XXI століття. Автор зазначає, що наразі людство живе в умовах, коли відходять у минуле екстенсивні «ідеології» за будь-яку ціну домогтися максимального результату. На новому технологічному етапі важливими стають способи разом з результатами діяльності, зважаючи на її соціальні, економічні, психологічні, естетичні та інші чинники [2]. У науково-методичних працях останніх років увагу вчених і практиків зосереджено на визначенні й тлумаченні сутності поняття «технологічна культура». Зокрема, А.В.Коваленко висвітлює проблему формування технологічної культури майбутніх учителів іноземної мови в аксіологічному аспекті.

Технологічну культуру автор розглядає як сукупність елементів, в якій поєднуються технологічні знання й уміння, професійно значущі особистісні якості людини, необхідні для оволодіння перетворювальною діяльністю, яка сприяє успішному проектуванню і реалізації педагогічної технології в навчально-виховному процесі у ЗНЗ. На думку А.В.Коваленка, в технологічній культурі інтегруються такі структурні компоненти: когнітивно-операціональний, практико-діяльнісний, мотиваційно-ціннісний, особистісно-комунікативний, індивідуально-креативний, спеціальний. Для кожного із цих компонентів автор розробив показники, критерії оцінювання сформованості компонентів технологічної культури. Так, когнітивно-операціональний компонент містить показники сформованості знань; практико-діяльнісний – технологічної готовності до педагогічної діяльності; мотиваційно-ціннісний – ціннісні орієнтації; особистісно-комунікативний – комунікативні уміння; індивідуально-креативний – креативні уміння; спеціальний – сформованість професійних знань, умінь та навичок [4, с. 75-76]. Таким чином, рівень технологічної культури керівника ЗНЗ залежить від ступеня сформованості її компонентів, серед яких чільне місце посідає аксіологічний компонент.

Вітчизняні вчені О.В.Коберник і В.І.Сидоренко розглядають проблему формування технологічної освіти у тісному взаємозв'язку з технологічною культурою педагогічного колективу та керівника ЗНЗ. Вони зазначають: «Формування технологічної культури передбачає оволодіння системою понять, методів та засобів, необхідних для створення матеріальних і духовних цінностей. Це означає необхідність вивчення сучасних перспективних енергоматеріалозберезувальних технологій перетворення матеріалів, енергії й опрацювання даних у сферах виробництва та послуг із використанням ЕОМ, соціальних наслідків застосування технології, методів боротьби із забрудненням навколишнього середовища, планування й організацію трудового процесу, технологічної дисципліни, обладнання робочого місця, забезпечення безпеки праці, комп'ютеризованого опрацювання документації, вивчення психології людського спілкування, основ творчої й підприємницької діяльності, методів виконання проєктів» [5, с. 5].

Автори, розглядаючи технологічну підготовку молоді як інтегральний компонент загальної освіти, акцентують увагу на особливостях технологічного розвитку сучасного суспільства, багатогранності феномена технологічної культури людини [5]. В.Г.Лола структурував основні

елементи технологічної культури: технологічний світогляд, технологічне мислення, технологічна естетика, техносфера, технологія виробництва [7, с. 14-15].

Л.В.Васильченко дотримується погляду, що технологічну культуру управління діяльністю ЗНЗ можна подати у вигляді переліку різних управлінських процедур, методів і способів їх реалізації. Технологічний компонент управлінської культури базується на засобах і прийомах управління педагогічним процесом, тобто є когнітивно-діяльнісною складовою [3]. Для його формування керівнику школи необхідні оперативні знання, володіння якими залежить характер активності керівника у його професійній діяльності. Важливими є знання теоретичного характеру, володіння сформованими поняттями, алгоритмами і програмами професійних дій. Оперативні знання керівника школи можна поділити на два блоки: професійні та управлінські. Професійні знання – це знання педагогіки, психології, теорії управління педагогічними системами, санітарії і гігієни педагогічної праці тощо. «Сучасний керівник – це людина, яка чітко усвідомлює мету функціонування, розвитку школи і відповідного внутрішкільного управління. Тому вимоги до керівника сучасної школи пов'язані зі змістом управлінської діяльності й усвідомленим розумінням конкретних управлінських функцій» [3, с. 15].

Управлінські (професійні) знання керівника школи – це, перш за все, знання сутності основних функцій управління та їх характеристик; володіння способами і засобами їх реалізації у практичній діяльності; знання професійно-творчого потенціалу педагогічного колективу, навчальних можливостей учнівського колективу школи; володіння новітніми технологіями управління навчально-виховним процесом, що спрямовані на кінцевий результат – забезпечення якості освіти, конкурентоспроможного випускника школи. Основні вимоги до технологічної культури керівника школи зумовлюються особливостями його діяльності, різноманітністю стосунків і спілкування, системи ціннісних орієнтацій, можливостей творчої самореалізації. У цьому плані розглядають гносеологічну, світоглядну, інформаційну, креативну складові технологічної культури.

Гносеологічна складова технологічної культури пов'язана з пізнанням управлінського процесу як об'єкта конструювання, що забезпечує цілісне уявлення щодо технологічної діяльності.

Світоглядна сторона технологічної культури керівника пов'язана з виробленням власної позиції, ціннісного ставлення до об'єктів управління. Вона виявляється у ставленні керівника до сенсу, цілей, якості результатів управлінської діяльності.

Інформаційна складова технологічної культури пов'язана з забезпеченням керівника школи необхідними і достатніми соціально-педагогічними і відомостями для раціонального і ефективного вироблення та прийняття управлінських рішень.

Креативна складова технологічної культури керівника школи пов'язана з творчими, оригінальними підходами до виконання управлінських завдань. Водночас їх об'єднує аксіологічний компонент технологічної культури управління, що спонукає до пошуку відповідей на запитання: «який сенс?», «яка цінність?», «яка результативність?», «які витрати ресурсів?», «що забезпечує високі результати управлінської діяльності?» тощо.

Ключовим аспектом соціальної трансформації є модернізація суспільства. У широкому розумінні вона означає прогресивні зміни.

Сучасне, чи модернізоване, суспільство – диференційоване, урбанізоване, освічене, інформоване через засоби масового інформування. У результаті модернізації суспільство набуває таких характеристик:

- у сфері економіки – перевага промислових технологій масового виробництва; ринок праці, товарів, фінансів; наявність умов для економічного зростання; благополуччя людей;

- у соціальній сфері – різноманітні компоненти способу життя (праця, побут, сім'я, громадська діяльність) взаємопов'язані, соціальні ролі диференціюються, зростає соціальна мобільність;

- у галузі політики – виникає бюрократичний апарат, який керується раціональними критеріями діяльності, легітимність опирається на закон і демократичні принципи;

- у культурній сфері – розширюється світська освіта, на основі чого забезпечується загальна письменність, повага до книги [11, с. 171-172].

Система освіти особливо важливу роль відіграє у забезпеченні подальшого розвитку соціально-політичної, науково-технічної, економічної та освітньо-культурної сфер суспільства. Заклади освіти покликані забезпечити формування самодостатньої та конкурентоспроможної гармонійно розвиненої людини, яка прагне культурно-освітнього самовдосконалення та розвитку суспільства. Тому цілком закономірним є процес періодичної модернізації змісту загальної середньої освіти з метою забезпечення потреб культурного і професійного становлення сучасної учнівської молоді з огляду на вимоги сьогодення, закладання підвалин для набуття професійної освіти та розвитку в майбутньому. Відповідно до об'єктивної потреби модернізації змісту освіти Кабінетом

Міністрів України прийнято Постанову «Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної освіти» (№1392 від 23 листопада 2011 р.), який впроваджується в частині базової початкової загальної освіти з 1 вересня 2013 р., а в частині повної загальної середньої освіти буде впроваджуватися з 1 вересня 2018 р.

Важливої ролі у підвищенні ефективності регулювання і коригування реалізації ДСЗСО та інших підсистем діяльності сучасних ЗНЗ набувають організаційні механізми. Концепція формування культури людини полягає в тому, що на основі навчання, яке здійснюється на основі найсучасніших інформаційно-комунікаційних технологій, створюються передумови для формування принципово нової культури організації освітнього процесу; впровадження відповідних педагогічних концепцій; створення необхідного програмного забезпечення курсів і предметів; використання локальних комп'ютерних мереж та глобальної мережі Internet.

Оцінювання якості освіти, набутої у процесі навчання, здійснюється наявними у сучасному педагогічному арсеналі прийомами, способами, технологіями одержання об'єктивних відомостей і даних: статистичні дані та дані спостереження, індивідуальні бесіди і позаштатні ситуації, незалежна експертиза і педагогічні консиліуми, різні варіанти опитування і методи самоперевірки, соціометрія та референтометрія, психологічні тести і діагностичні методики, ділові ігри і спеціальні комп'ютерні програми, незалежні характеристики і ведення індивідуальної карти учня.

Американські вчені вважають, що педагогічні технології – це не просто сукупність методів, прийомів і засобів навчання, це дослідження з метою виявлення принципів і розробки прийомів удосконалення освітнього процесу шляхом аналізу чинників освітньої ефективності, шляхом конструювання і застосування відповідних прийомів і матеріалів, а також за допомогою оцінювання використання методів [1, с.258]. Згодом визначення поняття педагогічної технології було запропоновано ЮНЕСКО: «Педагогічна технологія – це системний метод створення, застосування і визначення процесу навчання, який використовується для удосконалення форм освіти» [1, с. 23]. На думку Г.К.Селевка, педагогічна (освітня) технологія – це система, на основі якої забезпечується функціонування всіх компонентів педагогічного процесу, побудованого на наукових засадах, яка запрограмована у часі та просторі і використання якої дозволяє отримати окреслений результат [10, с. 4].

Отже, сучасний адміністратор у галузі освіти повинен враховувати у своїй роботі, що сучасне суспільство є диференційованим, урбанізованим, освіченим, інформованим. У результаті модернізації суспільство набуває таких характеристик: перевага промислових технологій масового виробництва; ринок праці, товарів, фінансів; наявність умов для економічного зростання; благополуччя людей; різноманітні умови життя (праця, побут, сім'я, громадська діяльність) цілком комфортні, соціальні ролі диференціюються, зростає соціальна мобільність; функціонує бюрократичний апарат, який керується раціональними критеріями діяльності, легітимність опирається на закон і демократичні принципи; розширюється світська освіта, на основі якої забезпечується загальна письменність, повага до книги. Виходячи з цих позицій, керівник вищого навчального закладу повинен відповідним чином добирати та застосовувати ефективні педагогічні технології у навально-виховному процесі.

Список використаних джерел

1. Johnson D.W. Cooperation and competition: Theory and research / D.W.Johnson, R.T.Johnson.– Edina, MN: Interaction Book Company, 1989. – 186 p.
2. Атутов П. Концепция формирования технологической культуры молодежи в общеобразовательной школе / П.Атутов. М.: Шк. и право, 1999. – №1.– С. 5-12.
3. Васильченко Л.В. Управлінська культура і компетентність керівника / Л.В.Васильченко. – Харків: Видавнича група «Основа», 2007. – 176 с.
4. Коваленко А.В. Технологическая культура будущих учителей иностранного языка / А.В.Коваленко // Высшее образование сегодня.– 2008. – №3. – С. 75-96.
5. Коберник О., Сидоренко В. Концепція технологічної освіти учнів загальноосвітніх навчальних закладів України / О.Коберник, В.Сидоренко // Трудова підготовка. – 2010.– №6. – С. 3-11.
6. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти / В.Г.Кремень // Стратегія. Реалізація. Результати. – К. : Грамота, 2005.–448 с.
7. Лола В.Г. Формування технологічної культури учителів трудового навчання / В.Г.Лола // Автор. дис. на здобуття наук. ст. канд. пед. наук. – Тернопіль, 2003. – 19 с.
8. Прокопенко І.А. Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки / І.А.Прокопенко // Збірник наукових праць. – Запоріжжя, 2007. – Вип. 41.– С. 300-301.
9. Раздумья о будущем: Диалоги в преддверии третьего тысячелетия: Журналистка Н.Стрельцова ведет беседы с известными учеными и полит. деятелями. – М.: Политиздат, 1987.– 175 с.

10. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии: Учеб. Пособ. для вузов и институтов повышения квалификации. – М.: Изд-во «Народное образование», 1998.– 559 с.

11. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5 томах / В.О.Сухомлинський. – Т.4. – К. : Рад. шк. – 1977. – С. 89, 104, 175. – 638 с.

Абрамчук В.С., Бабюк Д.О.

Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського

Моделювання навчальної діяльності як умова формування інформатичних компетентностей студентів педагогічного ВНЗ

Інформатичні компетентності як результат професійної освіти об'єднує когнітивний, особистісний, технологічний, комунікативний і рефлексивний компоненти, створює умови для навчально-дослідної діяльності студентів. Формування інформатичних компетентностей здійснюється у відповідності з принципами професійної направленості освіти, розвитку творчої активності, створення передумов для активної життєвої позиції, для розвитку інтелектуальної творчості і самостійності у дослідженні наукових математичних проблем.

Одним із пріоритетних напрямів інформатизації суспільства є інформатизація освіти – процес забезпечення сфери освіти методологією і практикою створення та ефективного використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій навчально-виховного призначення. Вони базуються на сучасних психолого-педагогічних дослідженнях про активне навчання, формування творчої особистості вчителя (В. П. Безпалько, С. О. Сисоєва) як провідний принцип освітнього процесу, про комп'ютеризацію навчання (Н. Р. Балик, Л. В. Брескіна, В. Ю. Биков, А. М. Гуржій, М. П. Лапчик, М. Lepper, Т. Malone).

Значний внесок у теорію і практику використання інформаційних технологій навчання (комп'ютеризацію навчання) внесли Ю. В. Горошко, Р. С. Гуревич, М. І. Жалдак, В.М Кухаренко, Н. В. Морзе, Ю. С. Рамський, З. С. Сайдаметова. У дослідженнях цих авторів розглянуто шляхи підвищення ефективності навчання з використанням новітніх методик і технічних засобів, проблем комп'ютеризації навчання [3-9].

Разом з тим актуальними залишилися науково-педагогічне осмислення нових можливостей вивчення фундаментальних дисциплін у зв'язку із впровадженням у навчальний процес інформаційно-комунікаційних технологій, дослідження їх впливу на ефективність процесу навчання, описання досвіду комп'ютерного моделювання в процесі навчання дисциплін «Чисельне моделювання», «Методи обчислень», «Методи математичного моделювання в економіці».

Високі темпи інформатизації і зростання наукового потенціалу у економічній, технологічній і соціальній сферах відображає світову тенденцію на збільшення частки дослідницьких компонент у структурі діяльності спеціалістів і ставлять перед вищою освітою задачу формування у студентів особистісних якостей, необхідних для якомога повнішого розкриття творчого потенціалу, оволодіння на достатньому рівні сформованості системою інформатичних компетентностей. Майбутній вчитель повинен оволодіти не лише відповідною сумою знань, а й орієнтуватися у проблемах, що ставить життя перед суспільством, бути новатором, провідником нових ідей, вміти оперувати великими потоками все можливих повідомлень та даних [12], здійснювати професійну діяльність на перспективу.

В системі інформаційних компетентностей (ІК) на основі професійної освіти об'єднуються когнітивний (Кг), особистісний (Ос), техніко-технологічний (Тт), комунікативний (Км), рефлексивний (Рф) компоненти (табл. 1) [4, 5].

Таблиця 1.

Компоненти ІК	Напрями моделювання навчальної діяльності	Форми навчальної діяльності
Кг	Використання комп'ютерної техніки та інформаційних технологій під час виконання навчальних, науково-дослідних і практичних завдань.	Лк Пз НДРС Обчислювальна практика, конкурс наукових робіт
Ос	Виконання завдань, безпосередньо пов'язаних з майбутньою професійною діяльністю. Апробація, впровадження та супровід створених програмних продуктів і наукових досліджень.	Пз НДРС Обчислювальна практика